

Mediassa paras ekonomisti on pankkiekonomisti

Aapo Parviainen

Helsingin Sanomat ja Yleisradio ovat antaneet ylivoimaisesti eniten tilaa pankkien palveluksessa oleville ekonomisteille, kun toimittajat ovat halunneet asiantuntijan näkemyksen euron kriisiin. Yliopistoprofessoreitakin kuunnellaan, mutta kymmenen suosituimman ekonomistin joukossa heitä on vain pari. Median suosikkiekonomisteista tekemässäni selvityksessä oli mukana kaikkiaan 70 ekonomistia eri yliopistoista, tutkimuslaitoksista ja etujärjestöistä sekä pankeista ja eläkeyhtiöistä.

Finanssikriisiä ja sen seurauksia on nyt eletty kuudesta seitsemään vuotta. Toiset katsovat kriisin alkaneen vuonna 2007, kun Yhdysvaltain asuntomarkkinat romahtivat. Itse aloitan kriisin ajanlaskun syyskuun 15. päivästä 2008. Tuolloin Lehman Brothers -jättipankin kaatuminen sinetöi uuden epäjärjestyksen globaaleille rahamarkkinoille.

Pahimman turbulenssin pyörteissä kysyttiin journalisteilta, miksi ette kirjoittaneet mitään. Media vastasi, että kyllä me kirjoitimme, mutta ei uskottu. Ei niin, eikä kukaan varmaan lopulta tiennyt mitä kaikkea voi seurata, kun miljoonille myydään pilaantunutta makkaraa A-luokan leimalla eikä kukaan teurastajasta kuluttajaan kysele mitään hajun perään.

Lehman-konkurssin jälkeen kirjoituksia ja raportteja riitti. Kriisin eskaloituminen etenkin euroalueella vei kaiken talousjournalismin huomion pitkäksi ajaksi.

Silloin havahtuin myös siihen, ketkä kriisiä mediassa kommentoivat. Päivästä toiseen tuntui siltä, että samat nimet vilahtelevat lihavoituina lehtien palstoilla ja tekstiplansseina tv-ruudussa.

Radio- ja televisioitoimittajien liitto on järjestänyt jo toistakymmentä vuotta Mediaseminaareja, joissa on ruodittu journalismia eri kummilta. Alkuvuodesta, seminaarin ideointipalaverissa tarjosin teemaksi euron kriisiä ja sen käsittelyä mediassa. Samalla kerroin ajatukses-tani selvittää, keitä ovat ne asiantuntijat, joita suomalainen media on suosinut kriisin uutisoinnissa.

Euron kriisi mediassa -seminaari pidettiin lokakuussa Ylen Ison Pajan auditoriossa Helsingissä. Esittelin seminaarissa Helsingin Sanomien ja Yleisradion uutisointia koskevan selvitykseni ja sen jälkeen sitä kommentoitiin paneelissa.

Kasvatustieteiden maisteri Aapo Parviainen (aapo.parviainen@yle.fi) on työskennellyt toimittajana 25 vuotta. Nykyisin hän on taloustoimittaja Yleisradion uutistoimituksessa.

1. Miksi vain Helsingin Sanomat ja Yle?

Talousjournalismia tehdään erikoistuneesti lehdissä, televisiossa ja radiossa sekä internetissä. Etenkin internetissä julkaistujen juttujen määrä on päivittäin niin suuri, että nimien keruu kuudelta vuodelta olisi ollut erittäin iso urakka. Todennäköisesti liian iso.

Päädyn rajaamaan tarkastelun kahteen valtakunnalliseen ja laajasti seurattuun mediaan, Helsingin Sanomat -sanomalehteen ja Yleisradion tv-utisiin. Selvitys ulottui Lehman Brothersin konkurssista samaan päivämäärään tänä vuonna eli ajalle 15.9.2008 – 15.9.2014.

Rajasin tarkastelun ulkopuolelle mielipidekirjoitukset ja kolumnit. Myös toimittajien näkökulmajutut, joissa usein viitattiin eri asiantuntijoiden mielipiteisiin tai aiemmin tehtyyn haastatteluun, suljin pois. Tällä pyrin siihen, että selvityksen kohteeksi valikoituisivat vain uutisiin tai niitä taustoittaviin, laajempiin juttuihin tehdyt asiantuntijoiden haastattelut.

Yleisradiossa (Yle) rajaaminen vaati vähän enemmän pohdintaa. Ylessä uutisia tarjotaan ympäri vuorokauden radiossa ja televisiossa aamuvarhaisesta iltamyöhään. Lisäksi on koko joukko ajankohtaisohjelmia, joissa käytetään paljon asiantuntijavieraita.

Painettu lehti on toimituksen päätös kaikista niistä uutisista, jotka on syytä koota lehteen ennen sen painamista. Samalla periaatteella Ylessä illalla 20.30 lähetettävät tv-utiset ovat kooste päivästä. Toimituksessa puhutaan yhä pääuutisista, vaikka termistä halutaan pyrkiä eroon uutiskellon käydessä nykyisin taukoamatta.

Lisäksi kello 18.00 lähetettävät uutiset sisältävät erillisen talousosion, jonka juontaa oma ankkuri. Lähetyksessä on myös usein asiantuntijavieraita. Näin oli johdonmukaista kohdistaa

henkilöhaku näihin kahteen lähetykseen ja sulkea pois aamu-tv sekä muut päivän tv-uutiset ja ajankohtaislähetykset.

Radion uutiset suljin myös pois, koska Ylen uutisissa talousasioita seuraava toimitus on ollut jo vuosia niin sanotusti monimediaalinen toisin sanoen se työstää uutiset kaikkiin julkaisualustoihin yhdessä ja yhtä aikaa. Näin illan tv-uutisissa esiintyneet asiantuntijat ovat pääsääntöisesti esiintyneet myös radion uutisissa.

Ylen osalta piti myös varmistaa, että uutisissa sekä kello 18.00 että 20.30 lähetetty juttu päättyi aineistoon vain kertaalleen. Sama koski suorassa lähetyksessä esiintyneitä studiovieraita, jos heidän lausuntojaan oli esimerkiksi siiteerattu myöhemmissä lähetyksissä.

Juttujen aiherajaus tuotti hieman hankaluuksia. Euron kriisiä sivuttiin useissa jutuissa, joita en lopulta hyväksynyt tarkasteluun. Suljin tarkastelusta jutut, joissa pääsisältö oli jokin muu, kuten pankin tai eläkeyhtiön tulosjulkistus tai valtion talousarvion sisältö ja seuraamukset.

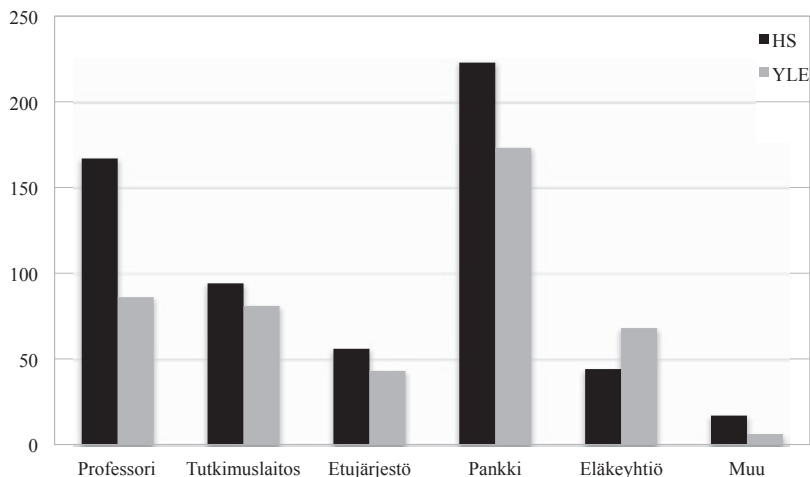
2. Ekonomistien määrä

Sekä Helsingin Sanomien että Ylen arkiston osalta hakuprosessi oli raakaa käsityötä. Tein haun yksinkertaisella nimihauulla ja tarkistin, että jutut myös käsittelivät euron kriisiä eivätkä jotain muuta.

Henkilöiden valinnassa tein ensin karkean jaon asiantuntijoiden taustaryhmän perusteella:

- professorit yliopistojen kansantaloustieteen laitoksissa
- eri tutkimuslaitosten johtajat ja erikoistuneet tutkijat
- etujärjestöjen pääekonomistit tai vastaavat asiantuntijat
- pankkien pääekonomistit tai -strategit

Kuvio 1. Haastattelukommenttien jakaantuminen

- eläkeyhtiöiden sijoitusjohtajat
- muut ekonomistit.

Tarkasteluun otin kahdeksan yliopistoa, neljä tutkimuslaitosta, kahdeksan etujärjestöä, kuusi pankkia ja kuusi eläkeyhtiötä. Tarkistin tarvittaessa laitosten ja yritysten nettisivuilta henkilöiden nimiä ja tehtäviä.

Valtaosa näistä henkilöistä oli myös niitä, joiden tiesin jo työhön ryhtyessäni kommentoineen kriisiä usein mediassa.

Otin myös lähtökohdaksi sen, että sijoitan kunkin henkilön viiteryhmäänsä viimeisimmän “viran” mukaan, koska moni oli vaihtanut työpaikkaa kesken selvitysjakson. Lisäksi selvityksen ensisijainen tavoite oli tuoda julki henkilöt, ei niinkään työpaikkaa tai muuta taustayhteisöä, vaikka nekin tietenkin tulivat ilmi.

Selvityksestä puuttuvat Suomen Pankin ja valtiovarainministeriön ekonomistit ja johtavat virkamiehet. Rajasin heidät selvityksen ulkopuolelle, koska kummankin ryhmän kohdalla on selkeä riippuvuussuhde eurojärjestelmään tai siihen liittyvään poliittiseen päätöksentekoon.

Ymmärrän, että rajaus on helppo kyseenalaistaa, mutta näin kuitenkin paremmaksi, että tähän selvitykseen ei tulisi mukaan euron “sisäpiiriläisiä”. Aiheellisesti voi tietysti kysyä, kuinka ulkokehällä pankit tai eläkeyhtiöt ovat mahdollisesti olleet euron kriisissä.

Selvityksen lopputuloksen kannalta näillä rajauksilla ei ole suurta merkitystä. Kuuden viiteryhmän sijasta olisi ollut kahdeksan. Tulos siitä, keitä Helsingin Sanomat ja Ylen uutiset on halunnut haastatella, ei olisi juuri heilahtanut.

Kaikkiaan valitsin selvitykseen 70 henkilöä. Määrää voi pitää suppeana, mutta joukon laajentaminen tuskin olisi muuttanut lopputuloksia mitenkään merkittävästi. Tarkempi kuvaus taustayhteisöistä on artikkelin lopussa (liite 1).

3. Tuloksia

Selvityksen lopputulos (kuvio 1) oli sekä hämmentävää että pelottavan paljon odotusteni mukainen. Kuviossa 1 on esitetty asiantuntijoiden haastattelukommenttien jakaantuminen

euron kriisiä käsittelevissä jutuissa henkilön taustayhteisön mukaan. Osumia oli yhteensä 1058 ja äänensä kuuluviin tai sanansa lehteen sai 52 asiantuntijaa. Osumien määrä jakaantui niin, että Helsingin Sanomissa niitä oli 601 ja Ylessä 457.

Kummassakin mediassa haastattelupyynnöt olivat keskittyneet voimakkaasti samoihin henkilöihin. Professuuri yliopistossa näytti olevan pikemmin rasite kuin etu. Toisaalta taas suuren liikepankin asiantuntijuuteen luotettiin kuin vuoreen.

Helsingin Sanomissa on kysytty selvästi Yleä enemmän professorien mielipiteitä, mutta kumpikin media on suosinut huomattavan paljon enemmän pankkien asiantuntijoita.

Huomio kiinnittyy myös siihen, että Ylen uutisissa on käytetty paljon eläkeyhtiöiden sijoitusjohtajia kommentoijina. Seikkaa korostaa se, että valtaosa kommentaista oli keskittynyt kahden suurimman eläkeyhtiön sijoitusjohtajille.

Ei voi välttyä ajatukselta, että ken kerran ääneen pääsee, pääsee toistekin semminkin, jos on sujuva ja osaa tiivistää sanomisensa alle puoleen minuuttiin. Tästä median tavasta ”suosia sujuvasanaisia” keskusteltiin julkistuksen yhteydessä järjestetyssä paneelikeskustelussa¹.

Joutuminen ryhmään ”muut” näyttää olevan julkisuuden kannalta kuoleman laakso. Mediaa ei kiinnosta henkilö, jolla ei ole taustatukenaan palkanmaksajaa tai muuta vakuutta-

vaa viiteryhmää, jota edustaa. Eläkeläinenkin kelpaa kommentoimaan, jos on ollut merkittävässä virassa työurallaan. Palaan tähän asiaan loppupäätelmissä.

Neljäntenä huomiona voi mainita, vaikka se ei paljastukaan kuviosta, että pääkaupunkiseudun ulkopuolelta on erittäin vaikea tulla haastatelluksi näihin kahteen välineeseen. Tutkimuslaitokset, etujärjestöt ja muutkin selvityksen instituutiot ylläpitävät pääkonttoreitaan Helsingissä tai Espoossa. Muualta Suomesta ei juuri löydy henkilöä haastateltavaksi.

Akateemisella puolella olisi mahdollisuus antaa ääni myös muulle Suomelle. Niin ei kuitenkaan tehdä, vaan äänensä saavat kuuluvain Helsingin yliopiston ja Aalto yliopiston professorit. Muiden on tyytyminen yksittäisiin kommentteihin.

Toisaalta arvostetussa ulkomaisessa yliopistossa työskentely voi helpottaa esillepääsyä. Myös valtakunnallisessa järjestössä toimiminen auttaa, vaikka työ- ja asuinpaikka olisikin muualla Suomessa.

Etenkin televisiolla on tarve saada haastatettava ”kameran eteen”, mikä väistämättä johtaa siihen että haastelluiksi tulevat pääkaupunkiseudulla työskentelevät henkilöt. Jostain syystä Helsingin seutu korostuu myös Helsingin Sanomien toimituksen painotuksissa. Onko tässä painonsa perinteellä; lehti on sekä valtakunnallinen että paikallinen?

Joka tapauksessa herää kysymys, onko toimitusten menettely maakuntia syrjivää. Puhelin sentään keksittiin jo toista sataa vuotta sitten ja nykyisin kuvahaastattelun voi tehdä helposti internetissä.

Selvityksen kymmenen kärki (kuvio 2) on paljon puhuva. Pankkitausta on viidellä, akateeminen professoritausta kolmella ja eläkeyhtiötausta kahdella. Tosin kärjessä oleva Sixten

¹ *Mediaseminaarin paneeli:*

Staffan Sonning, Ruotsin Radion Lontoon toimiston päällikkö

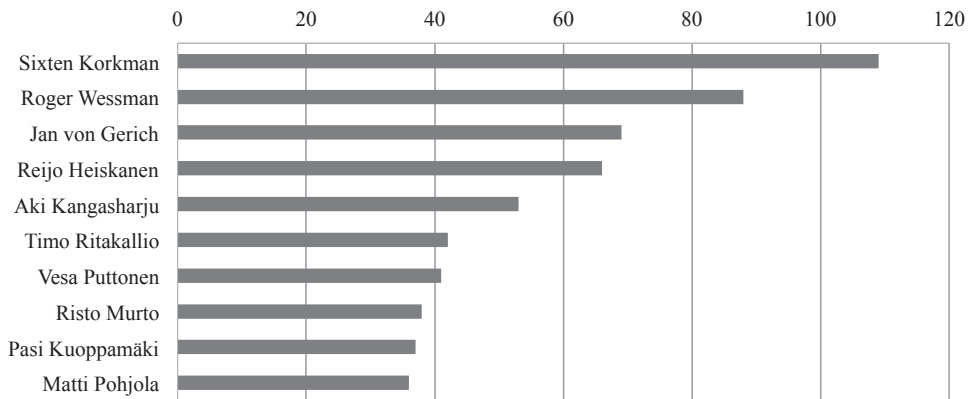
Sixten Korkman, Aalto-yliopiston professori (in practice)

Nina Arkilabi, Handelsbanken Suomen toimitusjohtaja

Marko Junkkari, Helsingin Sanomien politiikan ja taloustoimituksen päällikkö

Jyrki Siivonen, Taloustoimittajat ry:n puheenjohtaja, Ylen toimittaja.

Kuvio 2. Kymmenen suosituinta ekonomistia

Taulukko 1. Kommenttien määrä henkilöittäin

Nimi	Määrä	Nimi	Määrä
Sixten Korkman	109	Jaakko Kiander	31
Roger Wessman	88	Pertti Haaparanta	28
Jan von Gerich	69	Vesa Vihriälä	25
Reijo Heiskanen	66	Timo Lindholm	24
Aki Kangasharju	53	Markku Kotilainen	23
Timo Ritakallio	42	Vesa Kanninen	18
Vesa Puttonen	41	Markus Lahtinen	18
Risto Murto	38	Juhana Vartiainen	17
Pasi Kuoppamäki	37	Tiina Helenius	17
Matti Pohjola	36	Lauri Uotila	16
Pasi Holm	36	Timo Tyrväinen	16
Paavo Suni	32	Penna Urrila	15
Jussi Mustonen	32		

Korkman oli tutkimusjakson alun Etlan toimitusjohtajana ja vasta sieltä eläkkeelle jäätyään, selvityksen loppuvaiheessa siirtyi hoitamaan *professor of practice* -toimea Aalto yliopistoon.

Huomio kiinnittyy professoreiden vähäisyyteen suhteessa pankkiekonomisteihin ja eläkeyhtiöjohtajiin. Lisäksi viiden kärjestä kolmella on vahva tausta työskentelystä Nordeassa, vaikka työhistoriaa on muualtakin.

Taulukossa 1 ovat ne 25 asiantuntijaa, jotka ovat saaneet esittää jommassa kummassa mediassa vähintään kymmenen kommenttia kuuden vuoden seurannan aikana. Loput 45 asiantuntijaa esiintyivät mediassa yhteensä 131 kertaa.

Taulukosta voi havaita, miten keskittynyttä kommentointi on ollut. Kahden suosituimman yhteenlaskettu kommenttien määrä on suurem-

pi kuin niiden 45 asiantuntijan, joilla kommentteja oli korkeintaan kymmenen.

Mitä sitten pitäisi ajatella siitä, että eniten ääneen päässyt ekonomistinainen on vasta 22. sijalla? Handelsbanken Suomen pääekonomisti Tiina Helenius jäi selvästi miespuolisten kologejojensa varjoon muista ekonomistinaisista puhumattakaan.

Kaikkiaan naisia oli selvityksessä mukana vain seitsemän eli yksi kymmenesosa. Heistä kaksi jäi kokonaan ilman osumaa eli ei ollut haastateltuna kummassakaan mediassa.

4. Pohdintaa

Esittelin tämän selvityksen Radio- ja televisio-toimittajien liiton seminaarissa 22. päivä loka-kuuta. Selvitystä kommentoitiin seminaarin paneelikeskustelussa.

Sen journalistijäsenet myönsivät, että media kääntyy herkästi sellaisen asiantuntijan puoleen, jolta tietää saavansa tiiviin, terävän ja riittävän selkeän vastauksen. Laajat ja moniulotteiset pohdinnat eivät pääse läpi mediassa kuin ehkä mielipidepalstoilla tai pääkirjoitussivujen vierasartikkeleissa. Televisiossa näitä esitetään tuskin koskaan, sillä uutisia pidemmissä ajankohtaisohjelmissakin keskustelu käydään korkeintaan minuutin kestäväillä puheenvuoroilla.

Pohtia kannattaa myös sitä, että miksi pankkiekonomisteille suodaan huomattavasti enemmän palstatilaa kuin professoreille. Paneelissa tähän vastattiin muun muassa niin, että moni professori on ollut haluton kommentoimaan.

Kyse voi olla yksittäistapauksista, mutta olen itsekin törmännyt tilanteisiin, joissa oppinut tutkija on ollut haluton lausumaan tutkimastaan ilmiöstä mediassa. Luovuttaako aka-

teeminen oppineisto vaikenemisellaan asiantuntijuuden aivan vapaaehtoisesti muille?

Selvityksen kärjessä on akateeminen henkilö, mutta työurasta suurin osa on kulunut muualla. Lisäksi 22 professorista joka toinen jäi kokonaan vaille tulosta eli heiltä ei löytynyt yhtään haastattelua.

Mediassa ei tehdä vertaisarviointia ja asiat pitää esittää arkisen ymmärrettävästi ja välillä hieman kärjistäenkin, että niille saa huomion. Näkisin asian niin, että professorin asiantunteumuksella voisi hieman rohkeammin kommentoida talouden eri ilmiöitä, vaikka kysymykset eivät olisikaan juuri siltä alueelta, jota tutkii ja parhaiten tuntee.

On virhe luovuttaa mediassa käytävä keskustelu muille. Toki on olemassa esimerkiksi talousaiheisia blogeja, joissa käydään aktiivista mielipiteiden vaihtoa, mutta nekin ovat lopulta vain niitä omasta halustaan lukeville.

Mediatalojen lehdissä, internetissä, radiossa ja televisiossa esitettävät mielipiteet saavat yleisökseen myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät muuten asiaan viitsi tai ehdi paneutua.

Naisten vähäisyys haastateltuina on tietysti johdonmukaista sikäli, että heitä oli joukossa vähän. Kommentteja oli kuitenkin suhteellisesti vähemmän kuin tasapuolisesti olisi ollut mahdollista.

Ekonomistien ja taloustieteen professorien virat ovat vahvasti miesten hallussa, mikä on omiaan vahvistaman mielikuvaa siitä, että myös itse asia on ”miehinen”. Lieneekö kysymys siis hieman itseään ruokkivasta ilmiöstä? Myös taloustoimittajien joukko on melko miehinen.

Paneelissa tultiin jotakuinkin siihen tulokseen, että tilanne muuttunee hiljalleen. Yliopistoissa on entistä enemmän naisia opiskelemissa kansantaloustiedettä ja ajan myötä heitä nähtäneen myös hoitamassa professuureja.

Käsitlemättä on vielä joukko ”muut ekonomistit”. Siihen kuului viisi henkilöä, joista osa oli jäänyt eläkkeelle virkamiehen tehtävistä ja osa oli ns. riippumattomia tutkijoita.

Selvitys osoitti melko selvästi, että ilman taustayhteisöä, selvästi tunnistettavaa ja arvovaltaista viiteryhmää, ei tahdo päästä ääneen mediassa. Ei, vaikka olisi kuinka oppinut ja osallistunut julkiseen keskusteluun töissä ollessa.

Tämä asia sai yksittäisen vahvistuksen, kun keskustelin siitä erään selvityksessä korkealle sijoittuneen ekonomistin kanssa. Ennen paljon haastateltu asiantuntija lähes katosi mediasta, kun päätti siirtyä vastaperustettuun paljon pienempään alan yritykseen.

5. Lopuksi

Tämä selvitys on yksinkertainen kuvaus siitä, miten epätasaisesti vakavan talouskriisin kommentointi on jakautunut asiantuntijoiden kesken kahdessa isossa mediassa. Puutteellinen se on sikäli, että ekonomistien joukko olisi voinut

olla kattavampi. Myös henkilöiden vaihdokset tehtävästä toiseen olisi voinut ottaa tarkemmin huomioon.

Itse lopputulos ei silti olisi muuttunut paljonkaan. Kymmenen suosituimman ekonomistin lista olisi pysynyt ennallaan, todennäköisesti myös kahdenkymmenen suosituimman.

Selvitys antaa aiheen tutkia aihetta syvemmin. Onko media kaventanut puhevaltansa harvoille ja antanut siten yksipuolisen tai ainakin liian suppean kuvan euron kriisistä? Yleisön käsitys pohjautuu edelleenkin hyvin paljon median tarjoamaan koosteeseen tapahtumista ja ilmiöistä. Siksi toimittajien olisi oltava erityisen tarkkoja siitä, että kiistanalaista ilmiötä tarkastellaan mahdollisimman monipuolisesti.

Paneelikeskustelussa esitettiin myös vahva epäily siitä, että media on myötäillyt turhan paljon vallanpitäjiä jutuissaan. Ei pelkästään Suomessa, vaan monissa muissakin Euroopan maissa. Väitteen tutkiminen voisi hyvinkin olla vaivansa väärti. □

LIITE 1. Henkilöluettelo taustayhteisön mukaan

Yliopisto (Aalto, Helsinki, Jyväskylä, Oulu, Tampere, Turku, Åbo)

Pertti Haaparanta, Kari Heimonen, Bengt Holmström, Ari Hyytinen, Juha Junntila, Markus Jäntti, Hannu Kahra, Vesa Kanninen, Sixten Korkman, Erkki Koskela, Jarmo Leppiniemi, Mika Maliranta, Tapio Palokangas, Jukka Perttunen, Hannu Piekkola, Jukka Pirttilä, Matti Pohjola, Vesa Puttonen, Timo Rothovius, Matti Tuomala, Roope Uusitalo, Matti Virén (22)

Tutkimuslaitos (ETLA, PT, PTT, VATT)

Elina Berghäll, Pasi Holm, Juha Honkatukia, Seija Ilmakunnas, Markku Kotilainen, Markus Lahinen, Eero Lehto, Paavo Suni, Heikki Taimio, Juhana Vartiainen, Vesa Vihriälä (11)

Etujärjestöt (EK, FK, SAK, Teknologiateollisuus, Kaupan liitto, Veronmaksajat, Suomen Yrittäjät, Pörssisäätiö)

Teemu Lehtinen, Timo Lindholm, Sari Lounasmeri, Veli-Matti Mattila, Jussi Mustonen, Olli Koski, Jaana Kurjenoja, Jukka Palokangas, Penna Urrila (9)

Pankit (Aktia, Danske Bank, Handelsbanken, Lähtapiola, Nordea, OP-Pohjola)

Juhana Brotherus, Jan von Gerich, Kim Gorschnik, Reijo Heiskanen, Tiina Helenius, Jari Järvinen, Aki Kangasharju, Pasi Kuoppamäki, Sanna Kurronen, Martti Nyberg, Anssi Rantala, Pasi Sorjonen, Timo Tyrväinen, Lauri, Uotila, Timo Vesala, Roger Wessman (16)

Eläkeyhtiöt (Etera, Ilmarinen, Keva, Kirkon keskusrahasto, Varma, VER)

Ira van Gilse van des Pals, Ari Huotari, Jaakko Kiander, Risto Murto, Jari Puhakka, Timo Ritakallio, Kati Vesterinen (7)

Muut

Otto Bruun, Teppo Eskelinen, Heikki Koskenkylä, Peter Nyberg, Johnny Åkerholm (5)